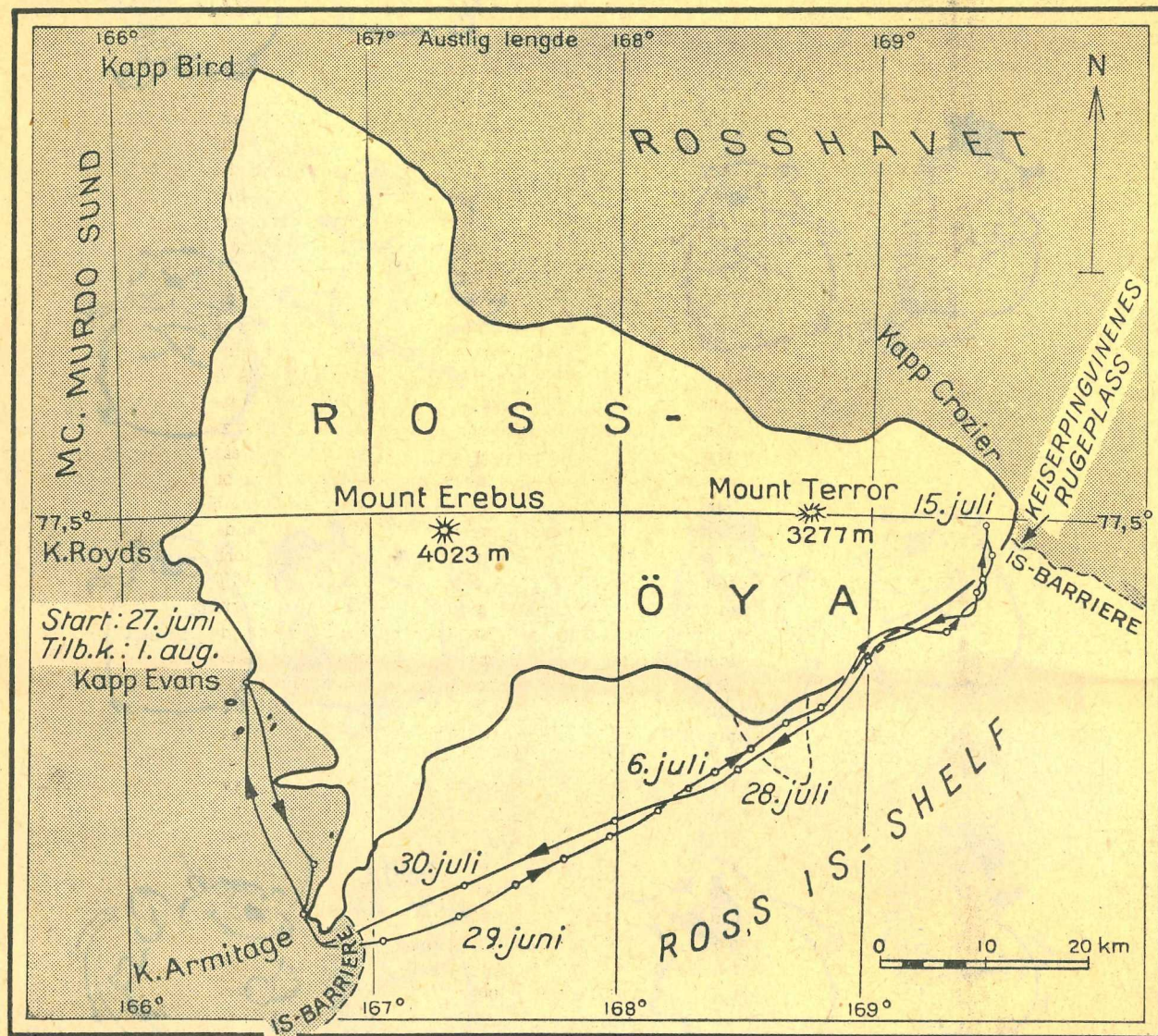

Verdens kaldeste fottur – gjennom polarnatten i Antarktis

Kart over ruten de tre karene fulgte på isen innenfor Rossøya, fra Kapp Evans til Kapp Crozier og tilbake igjen.

IVAR ble det i pressen verden over gjengitt et telegram som fortalte at Mount Everest-betvingeren Sir Edmund Hillary og tre andre medlemmer av den new-zealandske ekspedisjonen til Antarktis den 23 mars hadde kommet over en primitiv liten stein-hytte i nærheten av Kapp Crozier på Rossøya, en iskledt øy i det sør-vestlige hjørne av Ross-havet. Foruten rester av grønn seilduk mellom steinene i hytteveggen fant man også en slede og en isøks. Til isøksen var det festet et budskap som man imidlertid ennå ikke hadde klart å tyde.

Bak disse sparsomme funn skjuler det seg et av de mest eiendommelige og dramatiske kapitler i polarforskningens historie, — og det sier ikke så rent lite.

Det var under Scotts annen og siste sydpolsekspedisjon, for omkring 46 år siden, det hendte. Ekspedisjonens hovedkvarter lå på Kapp Evans på vestsiden av Rossøya, på nærmere 78 grader sørlig bredde. Midt på vinteren første året (1911) ville en av

len seg ad med å ruge ut eggene under slike forhold? Det var et av de spørsmål Wilson gjerne ville ha svar på. Dessuten mente han at keiserpingvinen muligens er den mest primitive form for fugl som eksisterer i vår tid, og at derfor en undersøkelse av dette dyr på forskjellige trinn av fosterstadiet kunne gi verdifull kunnskap om hvorledes fugl, som dyreklassen betraktet, har utviklet seg i tidenes løp. Men til en slik undersøkelse trengtes det egg av forskjellig alder. Dem var det nå meningen å hente.

Wilson fikk to andre ekspedisjonsmedlemmer med seg, «Birdie» Bowers og Apsley Cherry-Garrard. Den sistnevnte har senere gitt en levende skildring av turen i boken «The

Av cand. real.
VIDAR HISDAL

DE to første dagene gikk de sør-østover på sjø-isen for å komme rundt Kapp Armitage, det sør-vestlige hjørne av øya. Sledene gled forholdsvis lett på den jevne flaten. Men kaldt var det — og mørkt. De kunne bare såvidt se noen få meter fremfor seg. Det blåste også en del, men det var for intet å regne mot det de senere skulle oppleve.

Om kvelden andre dagen (bare klokken kunne fortelle dem når kvelden kom) rundet de Kapp Armitage og kom seg opp på den svære isbreen som fyller området mellom Rossøya og fastlandet. Resten av turen skulle nå gå østover på denne bre-flaten, like til det forjettede mål: keiserpingvinenes rugeplass ved Kapp Crozier.

I løpet av to dager hadde de tilbake-lagt rundt 35 kilometer og hadde bare omkring to tredjeparter av veien igjen. Men på denne siste etappe skulle de komme til å bruke 17 dager, og det til tross for at de slet mer enn mennesker har godt av. Alt den første

Kulden ble verre. Flere dager viste termometeret nærmere 60 kuldegrader. Svetten frøs i klærne, og yttertøyet ble etterhvert stivt som et panser. Når en mann skulle inn i rustningen om morgenen, måtte de to andre tre støttende til. Det kunne ofte være vanskelig nok å få den bøyd til så den passet.

En morgen var det forholdsvis varmt i teltet etter matkokingen, kom Cherry-Garrard i skade for å løfte hodet for å se seg om idet han steg ut av teltet. Et øyeblikk etter merket han til sin forskrekkelse at han ikke klarte å bøye hodet ned igjen. Den svære hodebekledningen hadde frosset til for dagen. De følgende timer måtte han trekke sleden med hodet i en ubehagelig, speidende stilling. Siden passet de alltid på å stolpre ut av teltet med den rette lutende holdning for folk med sledetrkning som hovedbeskjeftigelse.

Selv det å puste skapte visse problemer. Under marsj frøs vanddampen de pustet ut i skjegget, og det dannet seg etterhvert et isskjold over underansiktet. Men dette gikk enda an. Adskillig verre var det når de lå i soveposene. Det var for kaldt til at de kunne ligge med ansiktet udekket. De måtte krype helt ned i posen og lukke den godt igjen. Resultatet var at ånden nu forårsaket ising på innsiden av soveposen, over ansiktet, slik at de etterhvert ble nesten hermetisk innelukket, og åndedrettet gikk raskere og raskere på grunn av den surstofffattige luften.

Frostblommer, særlig på hendene, var en hyppig foreteelse og gjorde alt arbeide med hendene til en fryktelig plage. Også føttene var et svakt punkt, og de måtte passe på som smeder for å unngå forfrysninger. Så snart en av dem mistet følelsen i en fot, slo de leir, så han kunne få massert liv i foten igjen. Det måtte for all del ikke skje at noen av deltagerne mistet førligheten. Det ville sannsynligvis bety døden for dem alle.

En særlig kald natt skalv Cherry-Garrard så sterkt av kulde i soveposen, at det til sist gikk over i rene krampeanfoll. Han skriver selv om dette senere (fritt oversatt): «Folk snakker om å klappe tenner, men når hele beinranglet klapper, da fryser man».

ET stykke inne på breen traff de på løs, småkornet sne. Det var, som å trekke sledene gjennom sand, og de klarte ikke lenger å få med seg begge to samtidig. De hadde ikke noe valg. Først måtte de trekke den ene sleden fremover et stykke, for derefter å følge sine egne spor tilbake i mørket etter den andre. Veien de måtte gå ble dermed tre ganger så lang.

Når de fulgte sporene sine tilbake på denne måten, ble både Wilson og

Men heldigvis kom månen frem mellom skyene i rette øyeblikk, slik at de fikk sett sprekken i tide.

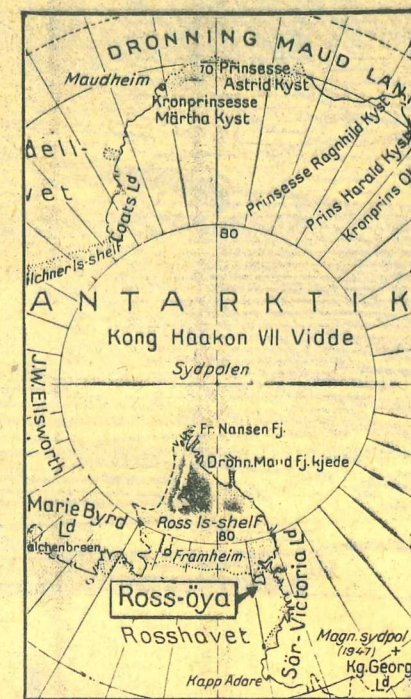
Ti dager etter start målte Bowers 60.8 kuldegrader. Hverken før eller senere har vel mennesker vært ute på fottur i en så rekord-lav temperatur. Bowers førte forøvrig hele tiden nøyaktig journal over de meteorologiske forhold. Det er nærmest et mirakel at han klarte det, og det sier ikke så lite om mannens fantastiske viljestyrke.

Været vekslet ellers nokså mye. De laveste temperaturene hadde de i stille, klart vær. Men verst var likevel forholdene når det var et bitende drag i luften, selvom temperaturen da ikke var fullt så lav. Når vindstyrken steg til kuling og storm, og det hendte flere ganger, kunne det bli rene mildværet. I hvert fall følte de det slik. Da det den 11. juli blåste opp til storm, steg således temperaturen til 13 kuldegrader. De måtte i slike perioder selvsagt holde seg i ro i teltet. Med primusen i gang ble det tålelig varmt «innendørs», og isen i soveposer og klær smeltet. Så lå de da der søkkvåte og dampende mens stormen hylte utenfor. Men de fikk sove! Disse stormperiodene var faktisk de eneste tidsrum da de sov noenlunde skikkelig.

Så snart vinden var spaknet, slet de seg videre, meter for meter. Endelig, den 15. juli, nådde de bestemmelsesstedet, barrièren ved Kapp Crozier. I nord-vest reiste Mount Terror seg til en høyde av over 3000 meter, og de bestemte seg til å dra et par hundre meter opp i fjellsiden, hvor det meste av sneen var blåst vekk, for å prøve å bygge en liten steinhytte.

Her lå gamle moréner, så stein var det nok av. Men kreftene var ikke så store lenger. Bowers var den som var i best form. Han bar stein sammen, mens Cherry-Garrard bygde opp veggene og Wilson skulle tette alle sprekker med sne. Denne siste jobben var forresten den vanskeligste og kunne ikke utføres tilfredsstillende, dertil var sneen altfor hardfoket og umedgjørlig.

TRE dager etter ankomsten var de ennå ikke ferdige, og da den fjerde dagen opprant med stille, pent

Sydpolen med Rossøya.

vær, besluttet de å la hytte-arbeidet hvile og i stedet gjøre et forsøk på å finne pingvinenes rugeplass. Det gjaldt ikke bare om å finne egg, de hadde en langt alvorligere grunn. Av de seks kannene med olje i den opprinnelige utrustning, var det nu mindre enn to igjen. Hvis de skulle gjøre seg noe håp om å klare tilbakturen, måtte de snarest få tak i pingvin-fett, som kunne benyttes som brensel i en spesial-laget ovn de hadde med.

De drog avgårde med tom slede, isøkser og tau. Problemet var å finne en brukbar vei gjennom is-barrièren og ned på sjø-isen. Det var en oppgave vanskelig nok for uthvilte menn i fullt dagslys. Innlandsisen trenger nemlig i dette område med kolossal makt mot det nord-østlige hjørne av Rossøya. Resultatet av de enorme spenninger som derved oppstår i isen, er et virvar av gapende sprekker og svære is-klipper.

Det var ikke annet å gjøre enn å prøve seg frem med stor forsiktighet. Ofte stengte en isvegg eller en veldig kløft for all videre fremgang, det var

bare å snu og forsøke i en ny retning. Etter å ha tumlet en stund rundt i denne labyrint av forrevne ismasser, hørte de plutselig pingvinenes kallsignal bare noen få hundre meter borte! Men så nødig de ville, måtte de sette kursen tilbake til teltet igjen. Det vesle demringslyset som etterhvert begynte å gjøre seg gjeldende midt på dagen, var ved å svinne hen, og å lete seg frem i disse irrgangene i fullstendig mørke, ville være en håpløs oppgave.

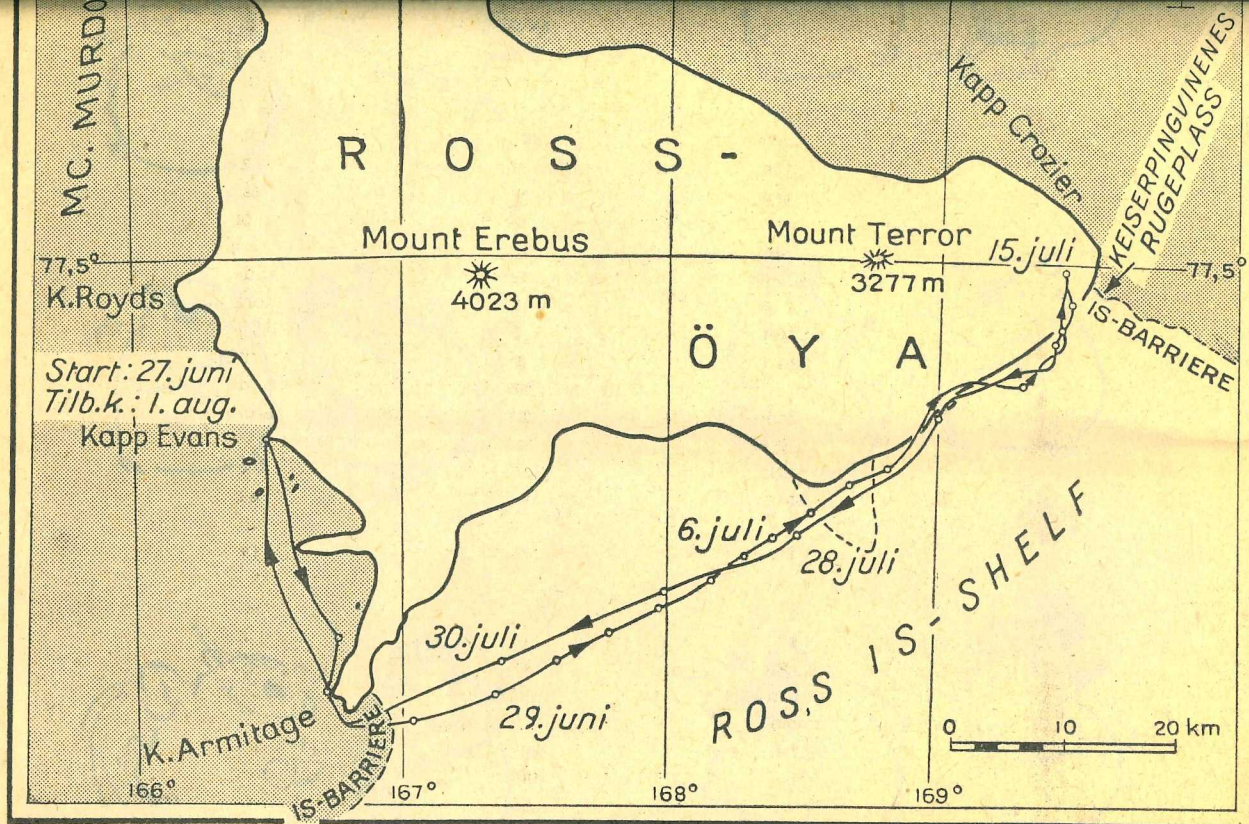
Neste dag la de iveri påny. Og denne gangen lyktes det. Etter 24 døgn umenneskelig slit i storm og kulde stod de endelig ved keiserpingvinenes rugeplass. Men hvor var de tusener av pingviner de hadde ventet å finne? Ute på isen stod omkring hundre stykker. Flere kunne de ikke se.

Det var like fullt et selsomt skuespill de nu, som de første mennesker, ble vidne til. Om keiserpingvinene kan man uten å overdrive si at de utfører det umulige. De ruger ut sine egg stående på isen midt i den ubarmhjertige antarktiske polarnatt. Egget holder de oppe på foten, presset inn i en slags rugepose under buken. Det er klart at «barnedødeligheten» må være stor under slike forhold. Til gjengjeld er de instinkter som tar sikte på slektens fortsatte bevarelse, utrolig sterkt utviklet. Et pussig trekk vidner om det: de pingviner som ikke har noe egg, finner seg ofte en isklump av passende form og størrelse å ruge på isteden. Men de gjør seg ingen illusjoner av den grunn og synes vel vitende om sitt lille selvbedrag. Hvis en pingvin forlater egget sitt et øyeblikk, vil en eventuell «isklumpruger» i nærheten straks bemektige seg dette egget i stedet for sin egen falske efterligning.

Men de tre hadde annet å bestille enn å filosofere over denne merkelige naturens tilskikkelse. Tiden var knapp. Fem egg ble raskt samlet sammen og tre fugler drept, forat fettene senere skulle kunne tjene som brensel. Da de nådde tilbake til teltet igjen, var bare tre av eggene i behold.

Mellom de to turene til rugeplassen hadde de klart å gjøre hytten i så Fortsatt side 6. spalte 1

Kart over ruten de tre karene fulgte på isen innenfor Rossoya, fra Kapp Evans til Kapp Crozier og tilbake igjen.

IVAR ble det i pressen verden over gjengitt et telegram som fortalte at Mount Everest-betvingeren Sir Edmund Hillary og tre andre medlemmer av den new-zealandske ekspedisjonen til Antarktis den 23 mars hadde kommet over en primitiv liten stein-hytte i nærheten av Kapp Crozier på Rossoya, en iskledd øy i det sør-vestlige hjørne av Ross-havet. Foruten rester av grønn seilduk mellom steinene i hytteveggen fant man også en slede og en isøks. Til isøksen var det festet et budskap som man imidlertid ennå ikke hadde klart å tyde.

Bak disse sparsomme funn skjuler det seg et av de mest eiendommelige og dramatiske kapitler i polarforskningens historie, — og det sier ikke så rent lite.

Det var under Scotts annen og siste sydpolekspedisjon, for omkring 46 år siden, det hendte. Ekspedisjonens hovedkvarter lå på Kapp Evans på vestsiden av Rossoya, på nærmere 78 grader sørlig bredde. Midt på vintren første året (1911) ville en av deltagerne, dr. Edward Wilson, forsøke å virkeliggjøre en gammel plan han hadde om å dra til Kapp Crozier omkring åtte mil lenger mot øst, for å få tak i egg fra keiserpingviner. Han visste fra et tidligere sommerbesøk at disse fuglene hadde rugeplass der, forøvrig den første som overhode var oppdaget. Av ungenes alder hadde han anslått at eggene måtte være lagt i slutten av juni eller begynnelsen av juli, dvs. midt under den bitende kalde antarktiske vinter. Hvorledes bar denne merkelige fug-

Av cand. real. VIDAR HISDAL

len seg ad med å ruge ut eggene under slike forhold? Det var et av de spørsmål Wilson gjerne ville ha svar på. Dessuten mente han at keiserpingvinen muligens er den mest primitive form for fugl som eksisterer i vår tid, og at derfor en undersøkelse av dette dyr på forskjellige trinn av fosterstadiet kunne gi verdifull kunnskap om hvorledes fugl, som dyreklasse betraktet, har utviklet seg i tidenes løp. Men til en slik undersøkelse trengtes det egg av forskjellig alder. Dem var det nu meningen å hente. Wilsons fikk to andre ekspedisjonsmedlemmer med seg, «Birdie» Bowers og Apsley Cherry-Garrard. Den sistnevnte har senere gitt en levende skildring av turen i boken «The worst Journey in the World», en ypperlig bok, som dessverre aldri er blitt oversatt til norsk.

De startet i slutten av juni. Utstyr og proviant, tilsammen omkring 350 kilo, trakk de med seg på to sleder, den ene hekket bak den andre.

Dette var første gang noen hadde begitt seg ut på langtur i den antarktiske polarnatt. Ingen har for så vidt forsøkt det senere heller — ikke til fots. Og det med god grunn. For dette første eksperimentet skulle såvisst ikke komme til å friste til gjentagelse

De to første dagene gikk de sør-østover på sjø-isen for å komme rundt Kapp Armitage, det sør-vestlige hjørne av øya. Sledene gled forholdsvis lett på den jevne flaten. Men kaldt var det — og mørkt. De kunne bare såvidt se noen få meter fremfor seg. Det blåste også en del, men det var for intet å regne mot det de senere skulle oppleve.

Om kvelden andre dagen (bare klokken kunne fortelle dem når kvelden kom) rundet de Kapp Armitage og kom seg opp på den svære isbreen som fyller området mellom Rossoya og fastlandet. Resten av turen skulle nå gå østover på denne breiflaten, like til det forjettede mål: keiserpingvinenes rugeplass ved Kapp Crozier.

I løpet av to dager hadde de tilbakelagt rundt 35 kilometer og hadde bare omkring to tredjeparter av veien igjen. Men på denne siste etappe skulle de komme til å bruke 17 dager, og det til tross for at de slet mer enn mennesker har godt av. Alt den første kvelden på isbreen gikk temperaturen ned i 49 kuldegrader. De frøs jammerlig i teltet om natten og var glad til da de stive og støle kunne krabbe ut av soveposene og komme seg i bevegelse igjen.

Å få varmet maten på primusen viste seg alt fra første dag av å være litt av et problem under de primitive forhold. Menyten var ellers enkel nok: pemmikan, kjeks og smør. Annen mat hadde de ikke med. Dessuten selvsagt te. De var ikke engelskmenn for ingen ting.

ry-Garrard i skade for å løfte hodet for å se seg om i det han steg ut av teltet. Et øyeblikk etter merket han til sin forskrekkelse at han ikke klarte å bøye hodet ned igjen. Den svære hodebekledningen hadde frosset til for dagen. De følgende timer måtte han trekke sleden med hodet i en ubehagelig, speidende stilling. Siden passet de alltid på å stolpre ut av teltet med den rette lutende holdning for folk med sledetrøkkning som hovedbeskjeftigelse.

Selv det å puste skapte visse problemer. Under matstj frøs vanndampen de pustet ut i skjegget, og det dannet seg etterhvert et iskjold over underansiktet. Men dette gikk enda an. Adskillig verre var det når de lå i soveposene. Det var for kaldt til at de kunne ligge med ansiktet udekket. De måtte kripe helt ned i posen og lukke den godt igjen. Resultatet var at ånden nu forårsaket ising på innsiden av soveposen, over ansiktet, slik at de etterhvert ble nesten hermetisk innelukket, og åndedrettet gikk raskere og raskere på grunn av den surstofffattige luften.

Frostblemmer, særlig på hendene, var en hyppig foreteelse og gjorde alt arbeide med hendene til en fryktelig plage. Også føttene var et svakt punkt, og de måtte passe på som smeder for å unngå forfrysninger. Så snart en av dem mistet følelsen i en fot, slo de leir, så han kunne få massert liv i foten igjen. Det måtte for all del ikke skje at noen av deltagerne mistet førligheten. Det ville sannsynligvis bety døden for dem alle.

En særlig kald natt skalv Cherry-Garrard så sterkt av kulde i soveposen, at det til sist gikk over i rene krampeanfoll. Han skriver selv om dette senere (fritt oversatt): «Folk snakker om å klapre tenner, men når hele beinranglet klapper, da fryser man».

ET stykke inne på breen traff de på løs, småkornet sne. Det var som å trekke sledene gjennom sand, og de klarte ikke lenger å få med seg begge to samtidig. De hadde ikke noe valg. Først måtte de trekke den ene sleden fremover et stykke, for derefter å følge sine egne spor tilbake i mørket etter den andre. Veien de måtte gå ble dermed tre ganger så lang.

Når de fulgte sporene sine tilbake på denne måten, ble både Wilson og Cherry-Garrard offer for en underlig hallusinasjon. Gropene etter føttene i sneen foran dem ble i deres dødstrette hjerner tvertimot til forhøyninger. Og ofte grep de seg i å løfte benene famlende og med stort besvær høyt over sine egne fotspor.

Enkelte steder støtte de på områder hvor breen var gjennomskåret av dype sprekker, så de måtte ta seg frem med den ytterste forsiktighet. En gang hadde det nær gått galt. De gikk rett mot et svært is-gap, som gladelig kunne ha slukt både dem og sledene

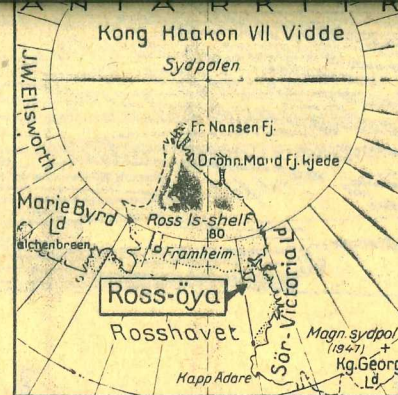
så lite av mannens fantastiske viljestyrke.

Været vekslet ellers nokså mye. De laveste temperaturene hadde de i stille, klart vær. Men verst var likevel forholdene når det var et bitende drag i luften, selvom temperaturen da ikke var fullt så lav. Når vindstyrken steg til kuling og storm, og det hendte flere ganger, kunne det bli rene mildværet. I hvert fall følte de det slik. Da det den 11. juli blåste opp til storm, steg således temperaturen til 13 kuldegrader. De måtte i slike perioder selvsagt holde seg i ro i teltet. Med primusen i gang ble det ålelig varmt «innendørs», og isen i soveposer og klær smeltet. Så lå de der søkkvåte og dampende mens stormen hylte utenfor. Men de fikk sove! Disse stormperiodene var faktisk de eneste tidsrum da de sov noenlunde skikkelig.

Så snart vinden var spaknet, slet de seg videre, meter for meter. Endelig, den 15. juli, nådde de bestemmelsesstedet, barrièren ved Kapp Crozier. I nord-vest reiste Mount Terror seg til en høyde av over 3000 meter, og de bestemte seg til å dra et par hundre meter opp i fjellsiden, hvor det meste av sneen var blåst vekk, for å prøve å bygge en liten steinhytte.

Her lå gamle moræner, så stein var det nok av. Men kreftene var ikke så store lenger. Bowers var den som var i best form. Han bar stein sammen, mens Cherry-Garrard bygde opp veggene og Wilson skulle tette alle sprekker med sne. Denne siste jobben var forresten den vanskeligste og kunne ikke utføres tilfredsstillende, dertil var sneen altfor hardfoket og umedgjorlig.

TRE dager etter ankomsten var de ennå ikke ferdige, og da den fjerde dagen opprant med stille, pent

Sydpolen med Rossoya.

vær, besluttet de å la hytte-arbeidet hvile og i stedet gjøre et forsøk på å finne pingvinenes rugeplass. Det gjaldt ikke bare om å finne egg, de hadde en langt alvorligere grunn. Av de seks kannene med olje i den opprinnelige utrustning, var det nu mindre enn to igjen. Hvis de skulle gjøre seg noe håp om å klare tilbaketuren, måtte de snarest få tak i pingvin-fett, som kunne benyttes som brensel i en spesial-laget ovn de hadde med.

De drog avgårde med tom slede, isøkser og tau. Problemet var å finne en brukbar vei gjennom is-barrièren og ned på sjø-isen. Det var en oppgave vanskelig nok for uthvilte menn i fullt dagslys. Innlandsisen trenger nemlig i dette område med kolossal makt mot det nord-østlige hjørne av Rossoya. Resultatet av de enorme spenninger som derved oppstår i isen, er et virvar av gapende sprekker og svære is-klipper.

Det var ikke annet å gjøre enn å prøve seg frem med stor forsiktighet. Ofte stengte en isvegg eller en veldig kløft for all videre fremgang, det var

stendig mørke, ville være en håpløs oppgave.

Neste dag la de iveri påny. Og denne gangen lyktes det. Etter 24 døgn umenneskelig slit i storm og kulde stod de endelig ved keiserpingvinenes rugeplass. Men hvor var de tusener av pingviner de hadde ventet å finne? Ute på isen stod omkring hundre stykker. Flere kunne de ikke se.

Det var like fullt et selsomt skuespill de nu, som de første mennesker, ble vidne til. Om keiserpingvinene kan man uten å overdribe si at de utfører det umulige. De ruger ut sine egg stående på isen midt i den ubarmhjertige antarktiske polarnatt. Egget holder de oppe på foten, presset inn i en slags rugepose under buken. Det er klart at «barnedødeligheten» må være stor under slike forhold. Til gjengjeld er de instinkter som tar sikte på slektens fortsatte bevarelse, utrolig sterkt utviklet. Et pussig trekk vidner om det: de pingviner som ikke har noe egg, finner seg ofte en isklump av passende form og størrelse å ruge på isteden. Men de gjør seg ingen illusjoner av den grunn og synes vel vitende om sitt lille selvbedrag. Hvis en pingvin forlater egget sitt et øyeblikk, vil en eventuell «isklumpruger» i nærheten straks bemektige seg dette egget i stedet for sin egen falske efterligning.

Men de tre hadde annet å bestille enn å filosofere over denne merkelige naturens tilskikkelse. Tiden var knapp. Fem egg ble raskt samlet sammen og tre fugler drept, forat fettene senere skulle kunne tjene som brensel. Da de nådde tilbake til teltet igjen, var bare tre av eggene i behold.

Mellom de to turene til rugeplassen hadde de klart å gjøre hytten i så

Fortsatt side 6. spalte 1

Fra venstre: Bowers, Wilson og Cherry-Garrard, fotografert like før de startet på turen til Kapp Crozier.